

Ryszard F. Sadowski

"An introduction to the philosophy of mind", David Cockburn, Houndmills 2001 : [recenzja]

Seminare. Poszukiwania naukowe 19, 462-465

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Należy podkreślić, że książka jest tak napisana, by zachęcić początkujących czytelników tekstów filozoficznych do sięgnięcia po tematykę filozofii umysłu, a i bardziej wprawni odbiorcy tego typu lektury znajdą tam dla siebie sporo interesujących rzeczy. Można jednak odnieść wrażenie, że pomimo zapewnień autorów, niektóre kwestie poruszane są w sposób, który dla wielu laików wydawać się może zbyt trudny.

W sposób bardzo pobieżny potraktowano tu zagadnienie sztucznej inteligencji i tematy mu pokrewne. Dziwi to tym bardziej, że autorzy pragnęli pokazać czytelnikowi obecność nauk kognitywnych i szczegółowych w refleksji nad filozofią umysłu. Zupełnie pominięto takie zagadnienia, jak emocje, jaźń czy *propositional attitudes* – nastawienia sądzieniowe, jak tłumaczy to polska wersja *Encyklopedii filozofii* pod red. T. Hondericha. Jak na pozycję, która łączyła zagadnienia filozofii umysłu i epistemologii, można się było spodziewać, że autorzy zwrócą więcej wagi na zagadnienie percepcji.

Pomimo uwag krytycznych, książka jest bardzo interesującą próbą spojrzenia na poruszane tematy, a sposób, w jaki zrobili to autorzy, jest niekonwencjonalny i przyjazny czytelnikowi. Życzyć by można sobie, aby także na polskim rynku wydawniczym pojawiły się pozycje z dziedziny filozofii umysłu, które spopularyzowałyby tę tematykę zarówno wśród młodych adeptów filozofii, jak i w szerszym gronie ludzi zainteresowanych nowymi nurtami filozoficznymi.

ks. Ryszard F. Sadowski SDB

David Cockburn, *An Introduction to the Philosophy of Mind*, Palgrave Publishers, Houndmills 2001, ss. 157.

Najnowsza książka Davida Cockburna zatytułowana *Wprowadzenie do filozofii umysłu* jest kontynuacją jego badań filozoficznych i wpisuje się w aktualną dyskusję nad zagadnieniami, tak modnej dziś, filozofii umysłu. Jak sygnalizuje to sam tytuł, jest to wprowadzenie, a więc pewien podstawowy zakres informacji, skierowany raczej do czytelników pragnących zapoznać się z tym działem filozofii na podstawowym poziomie.

David Cockburn od ponad dwudziestu lat jest wykładowcą filozofii na University of Wales w Lampeter (Wielka Brytania), gdzie prowadzi wykłady z filozofii umysłu oraz filozofii Ludwika Wittgensteina. Jest autorem *Other Human Beings* i *Other Times* oraz redaktorem książki *Human Beings*.

An Introduction to the Philosophy of Mind składa się z przedmowy oraz spisu treści, który następnie jest skrótowo omówiony, przedstawia zasadnicze przesłanie poszczególnych paragrafów każdego z rozdziałów. Autor zawarł treść książki w dziesięciu rozdziałach, zatytułowanych odpowiednio: 1. *Kartezjusz: jaźń i świat*; 2. *Kartezjańska dusza i to, co paranormalne*; 3. *Inne umysły*; 4. *Umysł a zachowanie*; 5. *Świat materialny*; 6. *Przyczynowość mentalna, superwentyzm i fizykalizm*; 7. *Osoby ludzkie*; 8. *Tożsamość jaźni*; 9. *Wolność a nauka*; oraz 10. *Posłowie: Jaźń a świat*. Książka kończy się bibliografią oraz krótkim indeksem zawierającym imiona własne i hasła tematyczne.

Rozdział pierwszy *Kartezjusz: jaźń i świat* przedstawia argumenty Kartezjusza na rzecz dualizmu i jego krytykę materializmu. Ukazuje też argumenty współczesnych zwo-

lenników tego poglądu. Przedstawiono tu także argumentację Kartezjusza na temat wiedzy o sobie, innych i świecie.

Rozdział drugi *Kartezjańska dusza i to, co paranormalne* prezentuje argumenty na rzecz dualizmu, które bazują na doświadczeniach pozacielesnych. Analizuje się tu także, w jakim stopniu doświadczenia tego typu mogą świadczyć na rzecz dualizmu. Ukazano też problem wzajemnej relacji między tym, co niematerialne a światem wartości duchowych.

Rozdział trzeci *Inne umysły* porusza kwestię możliwości poznania doznań innych umysłów. Przedstawiono pogląd Milla, który uważał, że podobieństwo naszych struktur anatomicznych i zachowań upoważnia nas do przyjęcia za oczywiste, że inni ludzie postrzegają i czują analogicznie jak my. Przy przyjęciu kartezjańskiej koncepcji jaźni, argumentacja Milla wydaje się jednak niewystarczająca i domaga się głębszego uzasadnienia. Powstają także pytania: Które części ciała oraz ich podobieństwa i różnice mają w tym procesie istotny wpływ? Które stworzenia mają te cechy, a więc mogą odczuwać podobnie jak my?

Rozdział czwarty *Umysł a zachowanie* ukazuje koncepcje osoby w ujęciu współczesnym oraz kartezjańskim. Przedstawia także centralną tezę Kartezjusza „nie mogę się mylić w sądach na temat moich stanów mentalnych” i konfrontuje ją z *private language* Wittgensteina, kwestionującym tę tezę. Poruszono tu także kwestię wiedzy na temat przeżyć i odczuć innych osób, wskazując, że do zrozumienia tego zagadnienia niezbędne jest zrozumienie relacji między stanami mentalnymi a zachowaniami.

Rozdział piąty *Świat materialny* prezentuje teorię identyczności umysłu i mózgu, która kwestionuje kartezjańską wizję dualizmu umysłu i mózgu. Ukazano także teorię funkcjonalistyczną i argumenty na rzecz materializmu oraz słabe strony tego stanowiska.

Rozdział szósty *Przyczynowość mentalna, superwentyzm i fizykalizm* wskazuje na różnice w mikro- i makroświecie i konsekwencje tych różnic na zachowanie człowieka. Pogląd, że stany mentalne powodują różnicę w tym, co dzieje się w świecie fizycznym, wydaje się, że staje w sprzeczności z tym, że wszystko, co dzieje się w świecie fizycznym, ma swe wyłącznie mikrofizyczne przyczyny. Konieczne jest zrozumienie relacji między tymi dwoma systemami. Przedstawiono tu także kartezjańską koncepcję interakcjonizmu w kontekście praw fizyki. Dokonano rozróżnienia między stanowiskiem utrzymującym, że istnieją wydarzenia fizyczne, których przyczyny nie są wyłącznie fizyczne a stanowiskiem, że istnieją wydarzenia fizyczne, które naruszają prawa przyrody. Zaprezentowano także: superwentyzm, epifenomenalizm, fizykalizm oraz argumenty na rzecz tych stanowisk oraz trudności, przed jakimi stają te koncepcje.

Rozdział siódmy *Osoby ludzkie* przedstawia pogląd, że niektóre formy materializmu dzielą z kartezjańskim dualizmem pewne wspólne założenia, jak choćby to, że ciało ludzkie ma wymiar fizyczny. Ukazuje podejście do zagadnienia duszy i stanowisko Wittgensteina w tej sprawie. Dla dualisty to, czy dana istota ma duszę/umysł, powoduje zasadniczą różnicę w podejściu do tej istoty. Koncepcja Wittgensteina, jak twierdzi autor, pozwala łatwiej przyznać szczególny rodzaj postaw względem konkretnych gatunków. W rozdziale tym poruszono także kwestię zdolności maszyn do myślenia.

Rozdział ósmy *Tożsamość jaźni* analizuje, czy z faktu, że istnieją myśli, Kartezjusz w sposób uprawniony wyciągnął wniosek, że musi istnieć ktoś, kto te myśli ma. Przedstawiono tu także zagadnienie bólu, tożsamości osoby i pamięci w kontekście filozofii umysłu.

Rozdział dziewiąty *Wolność a nauka* podejmuje zagadnienia związane z wolnością osoby i determinizmem wynikającym z fizycznego balastu człowieka. Ukazuje złożoność zagadnienia i szerokie konsekwencje determinizmu rzutujące na etykę i moralność. Usiłuje

odpowiedzieć, na ile substancje chemiczne czy jakiegokolwiek inne oddziaływanie fizykalne, mają wpływ na zachowanie osób.

Rozdział dziesiąty *Posłowie: jaźń i świat* – ostatni rozdział książki Cockburna – wskazuje, że tradycyjny dualizm, a także wiele wersji materializmu podziela koncepcję umysłu, jako myślącej części nas, różnej od sfery fizykalnej. Przedstawia także kartezjańską wizję świata zewnętrznego, wiedzę i działanie człowieka oraz problemy, z jakimi ta koncepcja się boryka.

Tytuł książki Davida Cockburna nie do końca odpowiada jej treści. Nie jest to tradycyjne wprowadzenie do filozofii umysłu, jakich wiele ukazało się w ostatnich latach. Praca ta nie prezentuje poglądów najwybitniejszych filozofów na temat umysłu. Jedyne dwa rozdziały (spośród dziesięciu) są potraktowane w ten sposób. Cockburn uważa, że w ciągu ostatnich trzydziestu lat wielu sławnych filozofów, ustosunkowujących się do kwestii z zakresu umysłu, pominęło tradycyjnie istotne dla filozofii zagadnienia na temat osoby ludzkiej i jej miejsca w świecie. W jego opinii, spowodowało to pominięcie ważnych myśli, mogących wnieść znaczący wkład w pełniejsze zrozumienie zagadnień filozofii umysłu. Autor chce spojrzeć na niektóre zagadnienia z szerszej perspektywy, wnoszącej nowe światło w omawianą tematykę.

Drugim elementem, który świadczy o tym, że tytuł nie w pełni odpowiada treści książki, jest fakt, że nie podnosi ona zagadnień związanych jedynie z umysłem, ale traktuje o człowieku – osobie ludzkiej. Autor bazuje przede wszystkim na pracach Ludwika Wittgensteina, choć wyraźnie zaznacza, że nie jest to wprowadzenie w poglądy tego filozofa. Głównym celem Cockburna jest zapoznanie czytelnika z wybranymi zagadnieniami filozofii umysłu. Autor robi to w sposób, który uwzględnia refleksję nad tymi zagadnieniami zarówno w filozofii nowożytnej, jak i w perspektywie odkryć poczynionych w XX wieku przez Wittgensteina.

Książka ta ma formę dyskusji prezentującej argumenty trzech zasadniczych koncepcji osoby. Pierwsza z tych koncepcji, w odpowiedzi na pytanie – czym jest osoba? twierdzi, że jest to przede wszystkim niematerialne jestestwo (umysł lub dusza), które zamieszkuje fizyczne ciało przez okres biologicznego życia. W tej wizji osoby, jestestwo to w sposób zasadniczy, różni się od ciała przez nie zamieszkiwanego. Jest to wizja tradycyjna, która jest aktualnie atakowana przez nauki szczegółowe. Drugie podejście, to koncepcja uznająca, że wyczerpującej prawdy o osobie dostarczają nauki przyrodnicze, które dokonują pełnego opisu osoby i wyjaśniają jej zachowanie. Podejście trzecie głosi, że aby uzyskać filozoficzną klarowność, trzeba zwrócić szczególną uwagę na to, że osoba jest bytem cielesnym, wchodzącym w nieustanne relacje z innymi oraz na sposób odpowiedzi na te relacje. Autor wydaje się opowiadać za trzecią z koncepcji. W rozumieniu relacji, w jakie wchodzi osoba, widzi drogę do zrozumienia, kim jest człowiek.

Wyraźnie więc widać, że nie jest to podręcznikowe wprowadzenie w filozofię umysłu, lecz raczej oryginalne spojrzenie na wybrane jej zagadnienia z określonej perspektywy. Autor w pełni zdaje sobie z tego sprawę. We wprowadzeniu przestrzega początkujących adeptów filozofii, że część rozdziału czwartego oraz rozdziały piąty i szósty mogą być szczególnie dla nich trudne. Twierdzi jednak, że ich pominięcie nie powinno zasadniczo wpłynąć na odczytanie głównego przesłania książki. Zachęca do korzystania z rozbudowanego spisu treści, w którym przedstawia główną myśl poszczególnych rozdziałów. Książka Cockburna pomija wiele podstawowych zagadnień filozofii umysłu, które powinny znaleźć się we wprowadzeniu do filozofii umysłu. Pomija np. zagadnienie *qualia*, intencjonalność i treści mentalne, mało miejsca poświęca zagadnieniu świadomości. Autor skupił się głównie

na filozofii Kartezjusza i Wittgensteina. Pomiął niemal zupełnie innych filozofów podejmujących zagadnienia filozofii umysłu. Cockburn jest świadomy postawionych zarzutów, czego wyraz daje we wprowadzeniu do książki, która nie będąc typową lekturą wprowadzającą w tę gałąź filozofii, jest niewątpliwie interesującą i oryginalną próbą podjęcia jej zagadnień. Niewątpliwym walorem tej pozycji jest przejrzystość argumentacji, konsekwencja wywodu oraz wnikliwość w stawianiu problemu. Pozycja ta zasługuje na zauważenie i może być źródłem wiedzy dla zainteresowanych filozofią umysłu czytelników.

ks. Ryszard F. Sadowski SDB

Jack S. Crumley II, *Problems in Mind. Readings in Contemporary Philosophy of Mind*, Mayfield Publishing Company, Mountain View – London – Toronto 2000, ss. 614.

Istnieje wiele antologii prac z zakresu filozofii umysłu, jak choćby *The Philosophy of Mind* V. C. Chappella (red.); *Materialism and the Mind-Body Problem* D. M. Rosenthala (red.); *Readings in Philosophy of Psychology* N. Blocka (red.); *A Historical Introduction to the Philosophy of Mind. Readings with Commentary* P. A. Mortona (red.) czy ostatnio wydane *Philosophy of Mind: Classical and Contemporary Readings* red. David J. Chalmersa oraz zbiór artykułów z filozofii umysłu wydany w języku polskim, zebrany przez B. Chwedeńczuka – *Filozofia umysłu*. Propozycja Jacka Crumleya jest kolejną próbą dostarczenia czytelnikowi najważniejszych publikacji z tej dziedziny. W polu zainteresowań tego autora, oprócz filozofii umysłu, są także zagadnienia teorii poznania. Jest on redaktorem antologii tekstów z zakresu epistemologii zatytułowanej *Readings in Epistemology* oraz autorem *Introduction to Epistemology*.

Bogactwo prac dotyczących filozofii umysłu i złożoność poruszanych zagadnień powoduje, że dokonanie wyboru najbardziej reprezentatywnych publikacji jest niezmiernie trudne. Nie sposób bowiem w jednej pozycji zgromadzić wszystko i usatysfakcjonować każdego. Autor skupił się na czterech zasadniczych zagadnieniach filozofii umysłu: problemie umysłu-ciała, treściach mentalnych, przyczynowości mentalnej oraz świadomości i zagadnieniu *qualia*. Ze względu na to wyszczególnienie, Crumley podzielił całą antologię na cztery części, nazywając je odpowiednio: 1. *Natura umysłu*, 2. *Treści mentalne*, 3. *Przyczynowość mentalna* oraz 4. *Świadomość, Qualia i Subiektywność*.

Każda z wymienionych części zawiera od kilku do kilkunastu artykułów posegregowanych w bardziej szczegółowe grupy tematyczne. Mają one dać czytelnikowi miarodajny obraz różnych stanowisk. Każda z części jest poprzedzona obszernym wprowadzeniem, które pozwala zorientować się w problematyce danego zagadnienia i ułatwia krytyczne ustosunkowanie się do wybranych publikacji. Przedstawia także istotne pojęcia i stanowiska, co jest wielką pomocą dla czytelnika poszukującego specyfiki poszczególnych autorów w podejściu do danych zagadnień. Dużą zaletą tych wprowadzeń jest język daleki od żargonu specjalistów, który przeciętnemu czytelnikowi daje intuicje pozwalające zrozumieć powody zajmowania, przez poszczególnych autorów, takich właśnie stanowisk.

Każdy artykuł poprzedzony jest krótkim *résumé*, pozwalającym zorientować się w głównym przesłaniu publikacji. Wprowadzenie pomaga także osadzić dany tekst w szerszej per-